

Co-funded by
the European Union

mucf

Myndigheten för ungdoms-
och civilsamhällsfrågor

PROUD AMBASSADORS: PRIPOROČILA ODLOČEVALCEM ZA PODPORO MLADIM LGBTQIA+ OSEBAM

Financirano s strani Evropske unije. Mnenja in stališča, izražena v tej publikaciji, so izključno mnenja avtorjev in ne odražajo nujno stališč Evropske unije ali agencije Myndigheten för ungdoms- och civilsamhällsfrågor – MUCF. Evropska unija niti organ, ki dodeljuje sredstva, za njih ne moreta biti odgovorna.

sensus

THE Cube
Entrepreneurship
Support & Education

pal network
Fighting discrimination and anti-discrimination

LEGEBITRA

**Regione Emilia
Romagna**
città
delle persone
REGIONE EMILIA
ROMAGNA

Kazalo

1. Povzetek	5
2. Uvod	7
Evropski politični okvir in institucionalno ozadje	7
Strategija EU za enakost LGBTIQ 2020–2025	7
Strategija EU za mlade (2019–2027)	8
Listina Evropske unije o temeljnih pravicah	8
Evropski steber socialnih pravic	8
3. Metodologija	10
a. Identifikacija dobrih praks v posameznih partnerskih državah	10
b. Mednarodni uvodni sestanki prek spleta	10
c. Lokalne fokusne skupine	11
4. Ugotovitve raziskave iz lokalnih dobrih praks in digitalnih uvodnih srečanj	12
Dobre prakse	12
a. Duševno zdravje LGBTQIA+ mladih na Švedskem – SENSUS	14
b. Ustvarjanje prostora za LGBTQIA+ mlade – grška perspektiva (NVO CUBE)	18
c. Evropski pregled mladih LGBTQIA+ oseb: duševno zdravje, pravice in vrzeli v politikah v Belgiji (PAL Network)	21
d. Slovenska perspektiva (LEGEBITRA)	24
e. Italijanska perspektiva – Mestna občina Reggio Emilia	27
Digitalna začetna srečanja	29
Skupne dobre prakse	32
Skupni izzivi in pomanjkljivosti	32
5. Focus Groups	33
Sensus, Švedska	33
NVO CUBE, Grčija	35
PAL Network, Belgija	37
LEGEBITRA, Slovenija	39

Občina Reggio Emilia, Italija	41
6. Partnerska priporočila za ukrepe	44
Dostopnost zdravstvenih storitev in storitev za duševno zdravje	44
1. LGBTQIA+ centri za duševno zdravje v vsaki regiji	44
2. Javno financirana zdravstvena oskrba za potrjevanje spola	44
3. Usposabljanje zdravstvenih strokovnjakov za kompetence na področju LGBTQIA+	44
4. Lokalne dostopne točke za podporo na področju duševnega zdravja	44
Izobraževanje in vključenost v šoli	45
5. Obvezno usposabljanje učiteljev o LGBTQIA+ vključevanju	45
6. Spolna in čustvena vzgoja, ki jo izvajajo strokovnjaki	45
6. Vključujoč učni načrt in učna gradiva	45
7. Varne osebe na vsaki šoli	46
8. Vključujoči šolski prostori	46
Zaposlovanje in vključevanje na delovnem mestu	47
9. Zakon o vključevanju na delovnem mestu	47
10. Zaščita udeležbe v izobraževanjih o vključevanju med delovnim časom	47
11. Pravno priznanje spola na podlagi samoidentifikacije	48
12. Razširitev zakonodaje proti diskriminaciji na nebinarske in inter spolne osebe	48
13. Okrepitev izvrševanja ukrepov proti diskriminaciji	49
14. Transparentni in vključujoči postopki pravne reforme	50
15. Trajni mehanizmi sodelovanja med državo in civilno družbo	50
Varnost, pravice in izvrševanje zakonodaje	51
16. Usposabljanje policije in pravosodnih delavcev o LGBTQIA+ temah	51
17. Protidiskriminacijske točke v vsaki občini	52
18. Uporabnikom prijazna orodja za prijavo kršitev pravic	52
Odgovornost institucij in vrednotenje politik	53
19. Spremljanje izvajanja inkluzivnih politik v šolah	53

20.	Odgovornost institucij za kršitve strokovne etike	53
21.	Zastopanost mladih in civilne družbe pri odločanju o politikah	53
	Vključenost skupnosti in socialna integracija	53
22.	Lokalne kampanje ozaveščanja v ruralnih in konservativnih okoljih	53
23.	Zakonodaja za inkluzivno medijsko reprezentacijo	53
24.	Solidarnost in dialog med gibanji	53
7.	Dodatni skupnostni predlogi	55

1. Povzetek

Projekt z naslovom »Podpora vključevanju in poročanju o LGBTQIA+ mladih ter njihovem duševnem zdravju v Evropi – Ponosni ambasadorji« (Ref. št. 2024-1-SE02-KA220-YOU-000250648) je evropska pobuda, financirana v okviru programa Erasmus+, ki se zavzema za izboljšanje pravic in dobrobiti LGBTIQ+ mladih po vsej celini. Cilj projekta je **spodbujanje vključevanja in podpore LGBTQIA+ mladim s posebnim poudarkom na zaščiti njihovega duševnega zdravja**, na katerega pogosto negativno vplivajo ponavljajoč se diskriminacije. Zaradi teh pa pogosto prihaja tudi do pomanjkljivega poročanja o njihovih izkušnjah in pomanjkanja ustrezne podpore.

Za reševanje tega izziva projekt vključuje širok krog deležnikov – **LGBTQIA+ organizacije in aktiviste, strokovnjake s področja duševnega zdravja, mladinske delavce in prostovoljce, izobraževalne in raziskovalne ustanove, lokalne in nacionalne oblasti ter centre za duševno zdravje** – z namenom oblikovanja odzivnega, podpornega in vključujočega okolja za LGBTQIA+ mlade po Evropi.

Za doseganje ciljev so aktivnosti projekta strukturirane okoli štirih medsebojno povezanih stebrov:

- **Reforma politik:** projekt izvaja **zagovorniške aktivnosti na lokalni/nacionalni in evropski ravni** za spodbujanje enakopravnosti. To vključuje predloge vključujočih politik, ki varujejo LGBTQIA+ posameznike pred diskriminacijo.
- **Izobraževalni razvoj:** pobuda razvija **vključujoče učne načrte in ciljne programe usposabljanja**, katerih namen je spodbujanje razumevanja in sprejemanja v šolah in drugih izobraževalnih ustanovah. Ti viri so oblikovani za ustvarjanje varnega in podpornega učnega okolja za vse učence.
- **Priložnosti za usposabljanje:** projekt ponuja specializirana usposabljanja za učitelje, odločevalce in zagovornike, s katerimi lahko pridobijo spretnosti in znanja, ki so potrebna za senzibilno in kompetentno podporo LGBTQIA+ mladim.
- **Vrstniško mentorstvo:** ključni del projekta je oblikovanje mentorskih in podpornih mrež, ki LGBTQIA+ mladim s povezovanjem, izmenjavo izkušenj ter skupnostno vodenim usmerjanjem.

Partnerji, ki sodelujejo pri tem projektu, so:

- **Sensus iz regije Stockholm-Gotland (Švedska)**, vodilni partner – mreža organizacij, ki deluje na področju državljanskih pravic, zdravja in dobrega počutja.
- **CUBE NGO – Inštitut za podporo in študije podjetništva, družbenega razvoja in kohezije (Grčija)** – inštitut, osredotočen na podporo in raziskovanje podjetništva, družbenega razvoja in socialne kohezije.
- **PAL Network (Belgija)** – evropska mreža, ki se bori proti diskriminaciji in spodbuja vključevanje ranljivih skupin v izobraževanje in zaposlovanje.
- **Občina Reggio Emilia (Italija)** – še posebej s sodelovanjem urada za enake možnosti.
- **Legebitra (Slovenija)** – društvo za kulturno informiranje in psihosocialno svetovanje LGBTQIA+ – civilnodružbena organizacija za LGBTQIA+ osebe.

V tem dokumentu se nahajajo priporočila, ki predstavljajo strnjen pregled skupnega dela partnerstva Proud Ambassadors. Dokument je rezultat prizadevanj, izvedenih v okviru prvega stebra projekta »Reforma politik«: in združuje lokalne realitete, institucionalne prakse ter mnenja strokovnjakov in potreb mladih iz več evropskih držav. Na enem mestu so zbrane dobre prakse, pregled ovir na poti do enakosti in sklop 25 usmerjenih priporočil za javne institucije, odločevalce, učitelje in ponudnike storitev. V tem dokumentu je združeno znanje in izkušnje predane skupnosti, ki si prizadeva za to, da bi bila Evropa bolj pravično in vključujoče okolje za LGBTQIA+ mlade. Obenem predstavlja opis že opravljenega dela in podlago za načrtovanje naslednjih korakov. Namen dokumenta je usmerjanje načrtovanja politik, krepitev institucionalnih zmogljivosti ter strategije vključujoče podpore mladim pod vodstvom skupnosti.

2. Uvod

LGBTQIA+ mladi po vsej Evropi se soočajo s številnimi izzivi od socialne izključenosti in diskriminacije do omejenega dostopa do zdravstvenih in izobraževalnih storitev. Čeprav so nekatere države dosegle zakonodajni napredek, v praksi še vedno ostajajo pomanjkljivosti.

Projekt Proud Ambassadors si prizadeva vključiti mnenja mladih in perspektive skupnosti v politike dela odločevalcev. Delovni sklop 2 z naslovom »Duševno zdravje LGBTQIA+ mladih: dobre prakse in priporočila za politike« se osredotoča na pregled obstoječega stanja v partnerskih državah. To vključuje prepoznavanje dobrih praks ter pozitivnih pravnih, regulativnih in okvirovnih ukrepov, ki podpirajo LGBTQIA+ mladostnike in njihovo duševno zdravje. Na podlagi teh ugotovitev ter z vključevanjem deležnikov – vključno s strokovnjaki, mladimi profesionalci in izvajalci – bo projekt pripravil ukrepna priporočila za politiko, ki bodo okrepila podporo mladim LGBTQIA+ osebam.

Ta dokument je rezultat dela v okviru DS2 in si prizadeva:

- povzeti ugotovitve partnerjev, dobre prakse in odprta področja;
- predstaviti skupna priporočila za odločevalce kot možne rešitve za naslavljanje identificiranih področij ukrepanja.

Evropski politični okvir in institucionalno ozadje

V celotni Evropski uniji postajata zaščita pravic LGBTQIA+ oseb in spodbujanje duševnega zdravja mladih vse pomembnejši politični prioriteti. Projekt Proud Ambassadors je zasnovan znotraj tega okvira EU in neposredno odgovarja na institucionalne strategije, katerih cilj je zmanjšanje diskriminacije, krepitev vključenosti in krepitev sistemov na področju duševnega zdravja.

Strategija EU za enakost LGBTIQ 2020–2025

Strategija Evropske komisije za enakost LGBTIQ 2020–2025 postavlja drzno vizijo EU kot prostora, »kjer je vsakdo svoboden, da je to, kar je«. Strategija temelji na štirih stebrih:

- Boj proti diskriminaciji s poudarkom na kaznivih dejanjih iz sovraštva, neenakosti na delovnem mestu in institucionalni pristranskosti;
- Zagotavljanje varnosti, vključno z zaščito pred sovražnim govorom in nasiljem na podlagi spola;

- Gradnja vključujoče družbe, zlasti na področjih izobraževanja, zdravstva, kulture in športa;
- Vodenje mednarodnega boja za enakost z diplomacijo in mednarodnim sodelovanjem.

Strategija poziva države članice, naj izboljšajo nacionalne zakone o nediskriminaciji in pravnem priznavanju spola ter sprejmejo nacionalne akcijske načrte za enakost LGBTIQ oseb. Priporočila projekta Proud Ambassadors neposredno sovpadajo s temi prioritetami, zlasti na področjih vključujočega izobraževanja, dostopa do zdravstvene oskrbe in institucionalne odgovornosti.

Strategija EU za mlade (2019–2027)

Strategija EU za mlade spodbuja sodelovanje, vključevanje in opolnomočenje mladih po vsej Evropi. Poudarja pomen duševnega zdravja, nediskriminacije in enakega dostopa do storitev, kar se tesno povezuje s cilji projekta. Dva izmed 11 evropskih ciljev mladih sta posebej relevantna:

- Cilj 3: Vključujoče družbe – zagotavljanje enakih pravic za vse mlade, ne glede na spolno usmerjenost ali spolno identiteto;
- Cilj 5: Duševno zdravje in dobro počutje – spodbujanje izobraževanja o duševnem zdravju, dostopa do storitev in zmanjševanja stigme.

Z organizacijo fokusnih skupin, ki jih vodijo mladi, in zagovorništvom za vključujočo mladinsko politiko projekt Proud Ambassadors prispeva k uresničevanju teh ciljev na mednarodni ravni.

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah

Listina Evropske unije o temeljnih pravicah potrjuje načela dostojanstva, enakosti in svobode. Člen 21 prepoveduje diskriminacijo na podlagi spola, spolne usmerjenosti in drugih osebnih okoliščin. Člen 24 ščiti pravice otrok, vključno s pravico, da izrazijo svoje mnenje in da se le-to upošteva pri odločitvah, ki jih zadevajo.

Priporočila v tem dokumentu si prizadevajo zagotoviti, da te pravice niso zgolj zapisane v zakonodaji, temveč tudi uresničene v vsakdanji institucionalni praksi – zlasti v primeri pravic LGBTQIA+ mladih.

Evropski steber socialnih pravic

Evropski steber socialnih pravic, ki je bil sprejet leta 2017, predstavlja temelj za socialno vključenost in enak dostop do kakovostnega zdravstva, izobraževanja in zaposlitve. Načelo 1 zagotavlja pravico do enake obravnave in možnosti. Načelo 16

zagotavlja dostop do zdravstvenega varstva, načelo 11 pa poudarja pomen kakovostnega in vključujočega izobraževanja.

Usmerjenost projekta k strukturnim reformam v šolah, na področju duševnega zdravja in na delovnih mestih podpira udjanjanj teh pravic, še posebej za marginalizirane LGBTQIA+ mlade. Kljub tem institucionalnim okvirjem izkušnje LGBTQIA+ mladih po Evropi kažejo na trajno pomanjkljivost med zakonodajnimi pravicami in dejanskim stanjem vključenosti v družbi. Po podatkih Agencije EU za temeljne pravice je kar 62 % LGBTI mladih v starostni skupini med 15 in 24 let poroča, da se izogibajo javnemu izkazovanju zaradi strahu pred napadom, skoraj polovica transspolnih in nebinarnih mladih pa je doživela diskriminacijo v izobraževalnem okolju.¹ Tudi podatki o stanju njihovega duševnega zdravja so zaskrbljujoči: Za LGBTQIA+ mlade je trikrat do petkrat bolj verjetno, da bodo doživljali depresijo, anksioznost ali samomorilne misli v primerjavi s cispolnimi heteroseksualnimi vrstniki.² Ti podatki potrjujejo nujnost, da se zaveze EU prevedejo v konkretne reforme na nacionalni in lokalni ravni, ki bodo osredotočene na mlade.

V tem kontekstu projekt Proud Ambassadors deluje kot odziv na te izzive, pa tudi kot mehanizem za uresničevanje prioritet EU na področju enakosti, vključevanja in duševnega zdravja mladih. V nadaljevanju so predstavljene participativne in raziskovalno utemeljene metode, s katerimi so bili ti politični cilji udejanjeni v konkretnih primerih petih držav članic.

¹ European Union Agency for Fundamental Rights (FRA), "A long way to go for LGBTI equality" (2020) <https://fra.europa.eu/en/publication/2020/eu-lgbti-survey-results>

² ILGA-Europe, "Mental Health and Well-being of LGBTI People in Europe" (2023) <https://www.ilga-europe.org/report/mental-health-and-well-being-of-lgbti-people-in-europe-2023>

3. Metodologija

Metodologija, ki je bila uporabljena za pripravo tega poročila, vključuje dejavnosti, ki so jih izvedli vsi partnerji:

- Identifikacija lokalnih dobrih praks v posameznih partnerskih državah.
- Mednarodni uvodni sestanki prek spleta.
- Lokalni fokusne skupine.

a. Identifikacija dobrih praks v posameznih partnerskih državah

Vsaka država je pripravila nacionalno poročilo, v katerem je zbrala obstoječe dobre prakse ter pozitivne pravne in/ali politične ukrepe v podporo LGBTQIA+ skupnosti, s poudarkom na mladih in skladnosti z evropskimi standardi, z namenom prepoznavanja problematičnih področij. Vsak partner je opravil raziskavo za oceno trenutne situacije ter obstoječih dobrih praks na lokalni, regionalni in nacionalni ravni. Na koncu je bilo pripravljenih 5 nacionalnih poročil, ki skupno vključujejo 51 dobrih praks.

Ta poročila so predstavljala izhodišče za nadaljnje aktivnosti partnerjev in za začetek razprav o vrzelih in pozitivnih izkušnjah tako na lokalni kot mednarodni ravni.

b. Mednarodni uvodni sestanki prek spleta

Z namenom izmenjave dobrih praks iz različnih kontekstov so partnerji začeli vključevati zunanje za projekt relevantne deležnike. To so bili predvsem: mladi aktivisti, mladi strokovnjaki (npr. učitelji, strokovnjaki za duševno zdravje, psihologi, mladinski delavci itd.) in eksperti (strokovnjaki znotraj ali zunaj organizacij partnerjev z visokim znanjem na področjih LGBTQIA+ mladih in duševnega zdravja mladih). Ti so bili povabljeni k prvi mednarodni izmenjavi s kolegi iz drugih držav v okviru dveh spletnih uvodnih sestankov v organizaciji projektnega partnerstva. Med sestanki so se udeleženci med seboj spoznali in izmenjali informacije o dobrih praksah, pravnih in regulativnih kontekstih ter o zaznanih vrzelih. Udeleženci so se vključili v poglobljene razprave o svojih delovnih okoljih in nacionalnih/regionalnih/lokalnih kontekstih. Iz teh razprav so izšli skupni izzivi in prednostna področja, ki jih je treba nasloviti.

c. Lokalne fokusne skupine

Izvedenih je bilo pet fokusnih skupin – po ena v vsaki partnerski državi – s sodelovanjem raznolikih udeležencev, med njimi odločevalcev, mladinskih delavcev, učiteljev in strokovnjakov za duševno zdravje (nekateri so sodelovali tudi v uvodnih sestankih, drugi pa so bili vključeni samo na lokalni ravni, saj so fokusne skupine potkale v lokalnih jezikih, kar jih je za udeležence naredilo bolj dostopne). Hibridna metoda sodelovanja po spletu in v živo pa je zagotovila večje možnosti dostopnosti in vključenosti sodelujočih.

Profili sodelujočih

Vsaka fokusna skupina je vključevala najmanj pet zunanjih deležnikov, pomembnih za teme LGBTQIA+ mladih. To so bili:

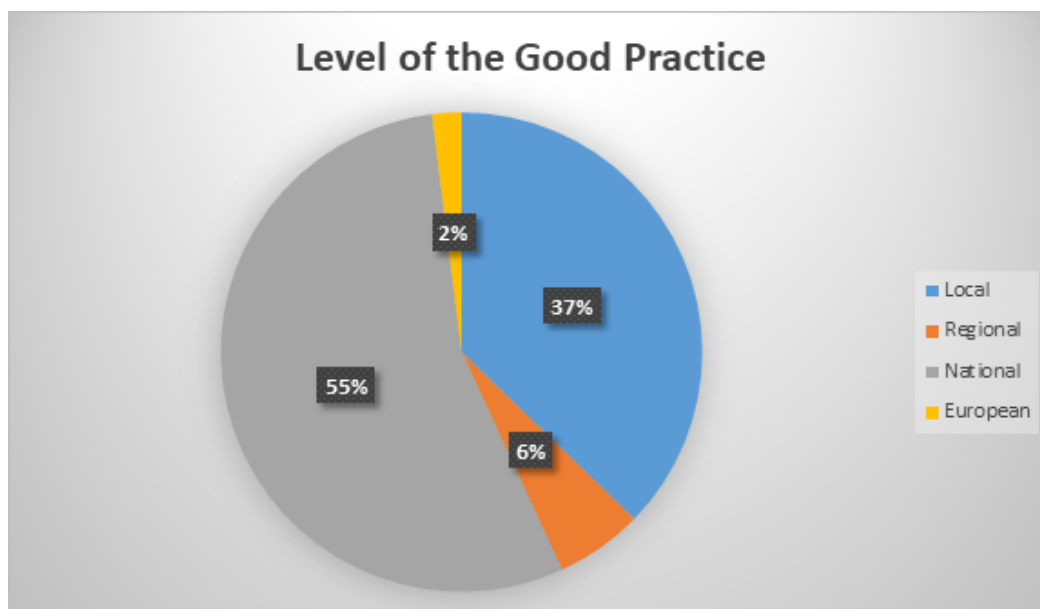
- lokalne mestne oblasti,
- strokovnjaki za podporo mladim (psihologi, učitelji, socialni delavci),
- mladinski aktivisti,
- akademski strokovnjaki,
- civilnodružbene organizacije,
- vodje skupnosti LGBTQIA+.

4. Ugotovitve raziskave iz lokalnih dobrih praks in digitalnih uvodnih srečanj

Z raziskovanjem in analizo obstoječih dobrih praks ter s pomočjo digitalnih uvodnih srečanj so partnerji prepoznali in obravnavali skupne izzive in vrzeli, ki so bili nato dodatno preučeni v lokalnih fokusnih skupinah. Vsi partnerji so zbrali primere dobrih praks iz svojih lokalnih, regionalnih ali nacionalnih okolij ter jih analizirali in opisali v nacionalnih poročilih. V nadaljevanju je predstavljen pregled tega dela.

Dobre prakse

Skupno je bilo pri 5 partnerjih zbranih 51 dobrih praks. Sledi njihov pregled.

ŠVEDSKA: DOBRE PRAKSE

Sensus – Region Stockholm-Gotland

a. Duševno zdravje LGBTQIA+ mladih na Švedskem – SENSUS

Organizacija SENSUS je izvedla raziskavo nacionalnih dobrih praks na Švedskem, ki podpirajo mlade LGBTQIA+ osebe, s posebnim poudarkom na zakonodajnih in političnih ukrepih, namenjenih spodbujanju vključevanja, preprečevanju diskriminacije ter zagotavljanju enakih pravic. Analiza izpostavlja vlogo civilne družbe pri obravnavi izzivov, s katerimi se soočajo mladi LGBTQIA+ posamezniki, ter vključuje pregled ključne zakonodaje, politik in institucionalnih okvirov, ki oblikujejo njihove vsakodnevne izkušnje. Poseben poudarek je bil na pomembnosti ukrepov, usmerjenih k strokovnim delavcem, ki prihajajo v stik z mladimi LGBTQIA+ osebami – k pedagoškemu kadru, zdravstvenemu osebju ter drugim institucionalnim predstavnikom –, saj ta okolja pogosto odločilno vplivajo na dobrobit mladih in njihov občutek pripadnosti.

Dobra praksa	Raven	Področje	Tema/e
Strategija za enake pravice in možnosti ne glede na spolno usmerjenost, spolno identiteto ali spolni izraz. (<i>En strategi för lika rättigheter och möjligheter oavsett sexuell läggning, könsidentitet eller könsuttryck</i>).	Nacionalna	Priporočila za odločevalce.	Izboljšati dobrobit in družbeno udeležbo LGBTQIA+ oseb s posebnim poudarkom na marginaliziranih skupinah in mladih.
Intervencija izobraževanja zaposlenih v šolah o vključevanju LGBTQIA+ oseb, ki jo izvaja nevladna organizacija Transammans.	Lokalna	NVO/ izobraževanje	Usposabljanje je namenjeno zagotavljanju orodij in znanja za pedagoško osebje, s katerim lahko šole postanejo varni, vključujoči in podporni prostori za vse učence.

Digitalna platforma za podporne pogovore s socialnim delavcem za osebe, ki raziskujejo ali se soočajo z vprašanji, povezanimi s spolno identiteto.	Nacionalna	NVO/storitve za posameznike	Digitalna platforma osebam, ki raziskujejo ali se soočajo z vprašanji, povezanimi s spolno identiteto, omogoča podporne pogovore s socialnim delavcem.
Metodološka banka RFSU za poučevanje o spolnosti, privolitvi in odnosih.	Nacionalna	Izobraževanje	Viri za učitelje, namenjeni olajšanju izvedbe učnih ur o spolnosti, privolitvi in odnosih.
Spletna intervencija za ustvarjanje varnih prostorov za LGBTQIA+ osebe na spletu.	Lokalna/ nacionalna	Verska podpora, LGBTQIA+ inkluzija, angažiranost na družbenih omrežjih	Spletne skupnosti, ki nudijo varno in potrjujoče okolje, v katerem se lahko manjšine znotraj LGBTQIA+ krščanske skupnosti povežejo, delijo izkušnje in se opolnomočijo.
Razvoj politik, zagovorništvo in pobude za enakost v zdravstvu.	Nacionalna	Zdravstveno varstvo, javne politike, človekove pravice	Aktivnosti za odpravo neenakosti v zdravstvu, vključno z večjo ozaveščenostjo in prilagoditvami politik.
Akcijski načrt na podlagi rezultatov raziskave.	Nacionalna	Priporočila za odločevalce.	Oceniti in izboljšati varnost ter dobrobit LGBTQIA+ mladih na Švedskem.
Pravna pomoč, zagovorništvo,	Lokalna/ nacionalna	Človekove pravice, socialne	Storitve za podporo mladim trans osebam pri procesih potrjevanja

podporne storitve, informacijski viri.		storitve, pravna pomoč, pravice LGBTQIA+	spola, s posebnim poudarkom na premagovanju pravnih izzivov.
Pravni okvir in protidiskriminacijski ukrepi.	Nacionalna	Človekove pravice, zaposlovanje, izobraževanje	Zakonodaja je namenjena preprečevanju in boju proti diskriminaciji na različnih osnovah, vključno s spolom, spolno identiteto in spolnim izrazom, ter zagotavljanju enakih pravic in možnosti za vse posameznike.
Politične in pravne intervencije – Reforma zakona o priznavanju spola (Könstllhörighetslage n) za omogočanje samoidentifikacije brez potrebe po medicinski diagnozi ali sterilizaciji.	Nacionalna	Zakonodaja in človekove pravice	Reforma zakona o priznavanju spola, ki posameznikom omogoča potrjevanje spoln identitete s samoidentifikacijo brez potrebe po medicinski diagnozi ali sterilizaciji.

GRČIJA: DOBRE PRAKSE

CUBE NGO

b. Ustvarjanje prostora za LGBTQIA+ mlade – grška perspektiva (NVO CUBE)

Grške dobre prakse so predvsem zakonodajni predlogi v grškem pravnem okviru. Zaradi pomanjkanja specifičnih intervencij, namenjenih izključno LGBTQIA+ mladim in/ali njihovem duševnemu zdravju, se raziskava osredotoča na splošni pravni sistem države, ki v določenem obsegu ščiti pravice LGBTQIA+ **mladih**.

Dobre prakse	Nivo	Sektor	Tema/e
Zakon 3500/2006	Nacionalna	Pravno / socialno varstvo	Preprečevanje nasilja v družini, podpora žrtvam, pravna zaščita.
Zakon 3896/2010	Nacionalna	Pravni okvir / socialno varstvo	Boj proti diskriminaciji pri zaposlovanju in delu.
Zakon 4356/2015	Nacionalna	Družinsko pravo, socialne storitve, človekove pravice	Pravno priznanje civilnih partnerskih zvez, pravice istospolnih parov.
Zakon 4443/2016	Nacionalna	Uporaba načela enake obravnave	Boj proti diskriminaciji na podlagi spolne usmerjenosti, spolne identitete ipd.
Zakon 4491/2017	Nacionalna	Človekove pravice, pravna identiteta	Samoidentifikacija spola, pravna sprememba spola.
Nacionalna strategija za enakost (2021)	Nacionalna	Pravni okvir, izobraževanje, socialne storitve	Enakost LGBTQIA+, boj proti diskriminaciji, ozaveščanje javnosti.

Zakon 5089/2024	Nacionalna	Pravni okvir / socialno varstvo	Istospolna civilna poroka, družinske pravice, pravica do posvojitve.
Thessaloniki Pride	Lokalna/ regionalna/ nacionalna	Ozaveščanje, zagovorništvo, izobraževanje	Vidnost LGBTIQ+, boj proti diskriminaciji, zagovorništvo.
Athens pride	Lokalna/ regionalna/ nacionalna	Izobraževanje, zagovorništvo, krepitev skupnosti	Vidnost LGBTQIA+, zagovorništvo pravic, ozaveščanje.
Colour Youth	Lokalna/ regionalna/ nacionalna	Izobraževanje, zagovorništvo, pravna podpora	Podpora LGBTQIA+ mladim, preprečevanje zasmehovanja, pravna in psihološka pomoč.

BELGIJA: DOBRE PRAKSE

PAL Network

c. Evropski pregled mladih LGBTQIA+ oseb: duševno zdravje, pravice in vrzeli v politikah v Belgiji (PAL Network)

Dobre prakse so bile odkrite s pregledom literature s poudarkom tako na pravnih okvirih kot tudi na pobudah skupnosti, ki podpirajo vključevanje LGBTQIA+ oseb. Zaradi njihove vloge pri spodbujanju vključujočih skupnosti so bile skupaj dokumentirane pobude tako na lokalni kot tudi na institucionalni ravni, vključno s storitvami za podporo na področju duševnega zdravja in akcijami za ozaveščanje.

Dobre prakse	Nivo	Sektor	Tema/e
Belgijska celostna politika spolne vzgoje (2012).	Nacionalna	Izobraževanje in usposabljanje	Spolna identiteta, spolna usmerjenost, privolitev.
Legalizacija istospolnih porok (2003).	Nacionalna	Pravne in državljanske pravice	Enakost zakonske zveze, pravice LGBTQIA+.
Nacionalni akcijski načrt proti homofobiji in transfobiji (2018–2022)	Nacionalna	Enakost in vključenost	Prepoved diskriminacije, preprečevanje nasilja
Aksijski načrt za LGBTQIA+ v Valoniji (2020–2024).	Regionalna (Valonija)	Človekove pravice, socialne storitve	Zdravstvo, zaposlovanje, izobraževanje.
Legalizacija posvojiteljskih pravic za istospolne pare (2006).	Nacionalna	Pravne in državljanske pravice	Enakost pri posvojitvah, družinske pravice.

Zakon proti diskriminaciji.	Nacionalna	Prepoved diskriminacije, pravna zaščita	Enakost na delovnem mestu, preprečevanje kaznivih dejanj iz sovraštva.
Lumi.	Nacionalna	Duševno zdravje, socialne storitve	Podpora LGBTQIA+ mladim, identitetne stiske.
Zakon o priznavanju spola (2018).	Nacionalna	Pravne in državljanske pravice	Pravna sprememba spola, pravice transspolnih oseb.
Mreža »Hiše mavrice«.	Lokalna/ regionalna	Socialna vključenost, izobraževanje, podporne storitve	Varni prostori, podpora skupnosti.
Zavezništvo School & Welzijn.	Regionalna (Flandrija)	Izobraževanje, socialno varstvo	Vključenost LGBTQIA+, preprečevanje ustrahovanja.

SLOVENIJA: DOBRE PRAKSE

Legebitra

d. Slovenska perspektiva (LEGEBITRA)

Raziskava je bila izvedena na nacionalni ravni, sprva s poudarkom na ukrepih za krepitev duševnega zdravja mladih LGBTQIA+. Vendar pa se je med raziskovanjem pokazalo, da obstaja pomanjkanje celovitih, na politikah temelječih ukrepov, namenjenih posebej duševnemu zdravju LGBTQIA+ oseb. S to vrzeljo je prišla do izraza potreba po širšem pristopu, ki bi zajel raznolik spekter praks. Zato je bila raziskava razširjena tudi na dobre prakse nevladnih organizacij in izobraževalnih ustanov, ki imajo ključno vlogo pri naslavljanju potreb mladih LGBTQIA+ na ravni skupnosti.

Dobra praksa	Raven	Sektor	Tema/e
Nacionalni program za mladino 2016–2022.	Nacionalna	Vlada/ javna politika	Razvoj mladih, izobraževanje, zaposlovanje, socialna vključenost.
Nacionalni program duševnega zdravja 2018–2028.	Nacionalna	Zdravstvo	Duševno zdravje, skupnostna oskrba, preprečevanje ustrahovanja, zmanjševanje stigme.
Strategija za mlade Mestne občine Ljubljana 2016–2025.	Lokalna	Mladi	Varni prostori, duševno zdravje, odpornost in vključevanje skupnosti.
LGBTQIA+ mladinski center.	Lokalna	Mladi	Varni prostori, duševno zdravje, odpornost in vključevanje skupnosti.

LGBTQIA+ program za psihosocialno svetovanje.	Nacionalna	NVO / svetovanje	Psihosocialna podpora, duševno zdravje, diskriminacija, varni prostori.
Pravno svetovanje za LGBTQIA+ osebe.	Nacionalna	Pravo	Pravice, diskriminacija, zločini iz sovražnosti, administrativna podpora.
Program za razbremenitev manjšinskega stresa »Sqvot«.	Nacionalna / mednarodna	Socialno varstvo / NVO	Stanovanjska izključenost, duševno zdravje, krizna nastanitev.
Zmanjševanje škode v nočnem življenju in preprečevanje uporabe drog.	Nacionalna	Družbena pravičnost	Zmanjševanje škode zaradi drog in alkohola, vključenost LGBTQIA+, psihosocialna podpora.
Dobre prakse vključevanja in podpore LGBTQIA+ v šolah.	Nacionalna	Osnovnošolski in srednješolski izobraževalni sistem.	Vključenost, preprečevanje ustrahovanja, varni prostori, raznolikost.
Maribor skozi rožnata očala.	Lokalna	Skupnost / izobraževanje	Ozaveščanje, vključenost, vidnost LGBTQIA+.

ITALIJA: DOBRE PRAKSE

Mestna občina Reggio Emilia

e. Italijanska perspektiva – Mestna občina Reggio Emilia

Dobre prakse, zbrane pri Mestni občini Reggio Emilia, se nanašajo na različne vidike vprašanj LGBTQIA+: regulativne, komunikacijske, mrežne, vidike priznavanja, podpore in usposabljanja ter zajemajo večletne aktivnosti. Promovirajo jih Mestna občina Reggio Emilia in drugi sodelujoči; zlasti prakse št. 1 in 2 postavljajo regulativne in operativne okvire, ki omogočajo izvedbo številnih drugih pobud.

Dobra praksa	Raven	Sektor	Tema/e
Sporazum z združenjem Arcigay Gioconda.	Lokalna	Skupnost, informacije, socialne storitve	Podpora LGBTQIA+, ozaveščanje, svetovanje, protidiskriminacija.
Medinstitucionalna miza za boj proti homotransnegativnosti in vključevanje LGBTQIA+.	Lokalna	Izobraževanje, zdravstvo, pravosodje, civilna družba	Medsektorska politika, protidiskriminacija, institucionalno sodelovanje.
Sodelovanje v omrežju RE.A.DY.	Lokalna/ Nacionalna	Upravljanje, socialna vključenost	Politika proti diskriminaciji, gradnja mreže, lokalno upravljanje.
Regionalni opazovalni center za diskriminacijo in nasilje.	Regionalna	Socialno varstvo, javno zdravje	Zbiranje podatkov, spremljanje politik, regionalno usklajevanje.
Alias identiteta za transspolne osebe.	Lokalna	Izobraževanje, javna uprava, storitve	Spolna identiteta, samoodločanje, administrativno priznanje.

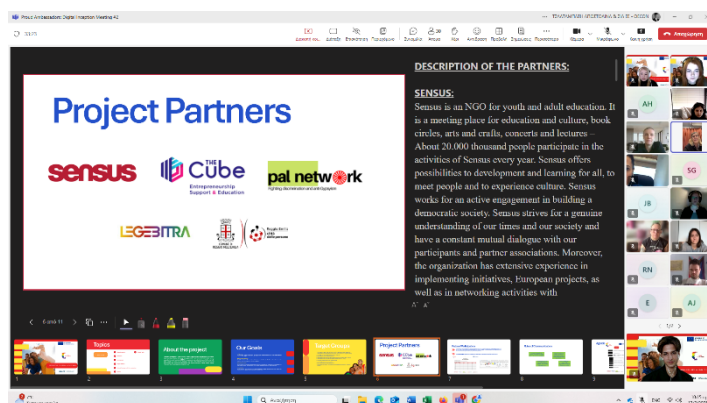
Trans Desk.	Lokalna	Zdravstvo	Oskrba za potrjevanje spola, psihosocialna podpora, zdravstvene storitve za trans osebe.
Hiša mavrice »Pier Vittorio Tondelli«.	Lokalna	Nastanitev, socialna podpora	Krizna nastanitev za LGBTQIA+ mlade, migrante in trans osebe.
Usposabljanje: Zapor in transspolne osebe.	Lokalna	Pravosodje, usposabljanje	Vključenost v zaporu, strokovno izobraževanje, pravice trans oseb.
Evropske prestolnice vključenosti in raznolikosti.	Evropska	Komunikacije, Upravljanje	Podpora LGBTQIA+, ozaveščanje, svetovanje, protidiskriminacija.
Pobude za Svetovni dan proti homolesbobtransfobiji.	Lokalna	Kultura, izobraževanje	Ozaveščanje, vidnost, zgodovina LGBTQIA+ in reprezentativnost.
Usposabljanje za vzgojitelje in učitelje o vključenosti in dobrobiti učencev	Lokalna	Izobraževanje	Vključenost v šoli, usposabljanje učiteljev, spolna in afektivna vzgoja.

Digitalna začetna srečanja

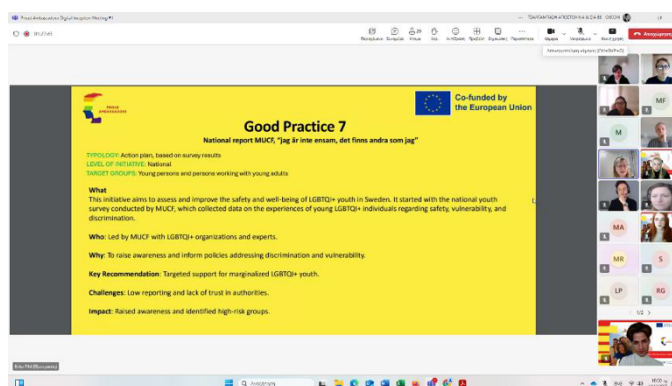
Poleg temeljitega lokalnega in nacionalnega dela, ki so ga izvajali partnerji, so mednarodne izmenjave raziskavi prinesle dodano vrednost. Dve spletni začetni digitalni srečanja sta udeležencem z različnimi izkušnjami in pogledi na LGBTQIA+ ter duševno zdravje mladih omogočili, da so izmenjali informacije o nacionalnih in lokalnih praksah, izzivih ter dobrih praksah. Srečanja so zbrala dinamično in raznoliko skupino: od odločevalcev, izobraževalcev, raziskovalcev in mladinskih delavcev do pravnih svetovalcev, socialnih delavcev, predstavnikov občin in LGBTQIA+ aktivistov. Njihove strokovne in življenjske izkušnje so pripomogle k skupnemu razumevanju strukturnih, kulturnih in čustvenih vidikov vključevanja LGBTQIA+.

V obeh srečanjih je **v diskusiji** sodelovalo **več kot 40 strokovnjakov iz Belgije, Švedske, Grčije, Slovenije in Italije**. Med udeleženci so bili:

- Strokovnjaki za politiko in občinski uradniki, kot predstavniki Mestne občine Reggio Emilia in grške NVO CUBE, ki so predstavili institucionalne okvire in delovanje javne uprave.
- Izobraževalci in trenerji, zlasti iz švedske organizacije Sensus, ki vodijo izobraževalne reforme za LGBTQIA+ in usposabljanje učiteljev.
- Pravni in protidiskriminacijski strokovnjaki, med njimi zaposleni v švedskih in belgijskih protidiskriminacijskih uradih ter slovenski organizaciji Legebitra, ki so razlagali zakonodajo, mehanizme prijavljanja diskriminacije in vrzeli v pravosodju.
- Aktivisti in mladinski delavci, mnogi iz LGBTQIA+ združenj v Reggio Emiliji in Belgiji ter iz gibanja Christian Rainbow Movement, ki so poudarili odpornost skupnosti in vsakodnevne izkušnje, še posebej v verskih in ruralnih okoljih.
- Strokovnjaki za zdravje in duševno dobrobit, vključno s psihologi in raziskovalci iz kooperativ in združenj, ki so izpostavili čustvene posledice marginalizacije in pomanjkljivosti v podpornih storitvah.

Posebnost teh začetnih srečanj ni bila le raznolikost držav, ampak predvsem različni glasovi, življenjske izkušnje in strokovna področja udeležencev. Razprave so se osredotočile na konkretna področja, kjer zakoni in politike vplivajo na življenje LGBTQIA+ mladih, ne le na teoretične razprave.

Ko so udeleženci delili svoje izkušnje, so začele izstopati skupne teme. **Kvir mladi po vsej Evropi se ne glede na meje ali pravne sisteme še vedno srečujejo s podobnimi sistemskimi izzivi.** Pravna zaščita, kjer obstaja, pogosto ne zajema v celoti identitet in potreb nebinarnih, trans in interpolnih oseb. Pogosto zakoni, ki na papirju izgledajo napredni, v praksi ne delujejo, kar ustvarja velik razkorak med pravicami in realnostjo. **Dostop do podpore duševnega zdravja je še posebej pereč izziv.** Še posebej v ruralnih območjih ter med migranti in mladimi, ki so večkrat marginalizirani, storitve pogosto niso na voljo ali niso pripravljene nuditi kulturno in identitetno primerne pomoči. Tudi kadar so podporni sistemi vzpostavljeni, mnogi strokovnjaki še niso pripravljeni nuditi potrjujoče oskrbe. V šolah se LGBTQIA+ učenci še vedno soočajo z diskriminacijo – od zastarelih učnih načrtov do pomanjkljivega usposabljanja učiteljev – kar še povečuje njihovo izolacijo in ranljivost.

Pogosta tema je bila tudi **odsotnost varnih prostorov, tako fizičnih kot čustvenih.** Za mnoge mlade kvir osebe preprosto ni okolij, kjer bi se počutili varne, potrjene in podprte. Kadar diskriminacija obstaja, jo mladi pogosto ne prijavijo. Nezaupanje v

institucije in strah pred povračilnimi ukrepi odvrčata mlade od prijave, kar poudarja nujnost sistemov, ki zagotavljajo zaščito in odgovornost.

Čeprav so se ti izzivi pojavili povsod, je postalo jasno, da vsaka država in lokalna skupnost prinaša svoj edinstven kontekst. Belgija ima močne pravne temelje, zlasti pri priznavanju spola, vendar se še vedno srečuje z neenakomernim priznavanjem nebinarnih in interspolnih identitet. Švedska je bila pohvaljena za progresivne politike in vključujoče izobraževanje, a še vedno obstajajo skrbi glede dostopa do spolno potrjujoče zdravstvene oskrbe, zlasti v ruralnih in marginaliziranih območjih. V Grčiji zakonski dosežki, kot so pravica do samoprepoznave in istospolne poroke, trčijo ob globoko zakoreninjeno kulturno odpornišvo. Italija na nacionalni ravni ostaja konservativna, a občine, kot je Reggio Emilia, kažejo, kako lahko lokalno vodstvo in sodelovanje z civilno družbo spodbujata vključevanje. Slovenija je pionirka v obetavnih pobudah za mladinske centre in področje duševnega zdravja, vendar te pobude ostajajo premalo financirane in fragmentirane.

Te poglobljene razprave so izpostavile ne le težave, temveč tudi primere inovacij in upanja. Ljubljanski LGBTQIA+ mladinski center je bil izpostavljen zaradi celostnega pristopa – združuje podporo vrstnikov, vire za duševno zdravje in gradnjo skupnosti v mladinsko vodeni okolici. V Italiji politike o alias identiteti mladim trans osebam omogočajo vsakodnevno priznanje brez medicinskih ali pravnih omejitev. Švedski in belgijski programi celovitega usposabljanja učiteljev so pogosto omenjeni kot primer systemske integracije LGBTQIA+ vsebin v šolsko življenje. Tudi verski prostori, pogosto dojemani kot izključujoči, so bili ponovno zamišljeni, npr. skozi švedski Rainbow Movement, kar dokazuje, da vera in vključevanje lahko sobivata. Občinske medinstitucionalne mize, kot v Reggio Emiliji, so pokazale moč medsektorskega sodelovanja pri ustvarjanju trajnostnih lokalnih politik za LGBTQIA+.

Na podlagi teh razprav je projekt Proud Ambassadors začel oblikovati strateško pot za spremembe. Na srečanjih so se oblikovale ključne prioritete. Med najpomembnejšimi je **potreba po pravni reformi**, ki vključuje nebinarne in interspolne identitete, ter močnejši mehanizmi izvajanja protidiskriminacijskih zakonov, da ti ne ostanejo zgolj simbolični, ampak dejansko učinkujejo. Udeleženci so prav tako pozvali k nacionalni razširitvi lokalnih iniciativ, kot so sistemi alias identitet.

Enako pomembna je **preobrazba izobraževalnih prostorov**. Prisoten je bil močan konsenz o uvedbi obveznih kurikulumov, prilagojenih SOGIESC načelom, skupaj z usposabljanjem učiteljev, ki ga vodijo strokovnjaki, ter programi za dobrobit učencev. Na področju duševnega zdravja so poudarili širitev afirmativnih storitev, zlasti na

težje dostopnih območjih, ob podpori financiranja in institucionalni podpori LGBTQIA+ centrom ter varnim skupnostnim prostorom.

V ospredju so tudi javne institucije. Sodelujoči so priporočili obvezno usposabljanje za razvijanje senzibilnosti in odprave predsodkov za policijo, javne uslužbenke in zdravstvene delavce. Za strokovnjake, ki delajo z LGBTQIA+ migranti, mladimi in osebami z invalidnostjo, pa so predlagali osebne, interseksijske module usposabljanja.

Nazadnje je potrebno okrepiti mehanizme odgovornosti. Udeleženci so poudarili potrebo po dostopnih in zaupnih prijavnih orodjih ter jasnih institucionalnih postopkih za obravnavo diskriminacije, podprtih s sistemi spremljanja in evalvacije, ki omogočajo merjenje napredka skozi čas.

Skupne dobre prakse

Na srečanjih so se izoblikovale naslednje skupne dobre prakse in pobude:

- Mreže vrstniške podpore in varni prostori, ki jih vodijo mladi.
- Partnerstva civilne družbe s šolami in občinami.
- Javne kampanje za vidnost in izobraževanje (npr. dogodki Pride, drag story time).
- Neformalno izobraževanje, ki ga izvajajo NVO.
- Pravne izboljšave pri priznavanju spola in proti diskriminaciji.

Te prakse kažejo, kako lahko skupnostni napori uspevajo tudi v okoljih, kjer so prisotne politične omejitve.

Skupni izzivi in pomanjkljivosti

V različnih državah so se pojavili naslednji ključni izzivi:

- Pomanjkanje usposabljanj na teme LGBTQIA+ za učitelje, svetovalce in javne uslužbenke.
- Neenotna ali neobstoječa implementacija protidiskriminacijskih zakonov.
- Omejeni dostop do podpore na področju duševnega zdravja, ki bi bila prilagojena LGBTQIA+ mladim.
- Institucionalna kultura, ki utrjuje spolne binarnosti ali stigmatizira neupoštevanje le-teh.
- Premalo vidnosti in varnih kontaktnih točk v šolah.
- Politični odpor ali nasprotovanje vključujočim reformam.

5. Focus Groups

Na podlagi navdenih presečišč so partnerji začeli organizirati lokalne fokusne skupine in vključevati lokalne strokovnjake, aktiviste, mlade in izobraževalce, da bi poglobili razpravo o zadanih vprašanjih z vidika lokalnega in nacionalnega konteksta. Začetna vprašanja fokusnih skupin so bila:

- Katere pozitivne pobude že obstajajo v našem okolju za vprašanja, ki so se pojavljala in o katerih so fokusne skupine razpravljale med digitalnimi začetnimisrečanji?
- Katere so glavne ovire in izzivi?
- Katere druge ključne potrebe in teme so pomembne za vključene strokovnjake in mlade?

Spodaj je predstavljen pregled razprav, ki so nastale v petih lokalnih fokusnih skupinah.

Sensus, Švedska

Pobuda je združila poglede in izkušnje različnih sodelujočih, od aktivistov do strokovnjakov, ter osvetlila tako močne točke kot ključne pomanjkljivosti švedskega sistema podpore. **Čeprav Švedska velja za vodilno državo na področju pravic LGBTQIA+ oseb, so pogovori pokazali bolj zapleteno in večplastno realnost**, kjer formalna zaščita pogosto ne zagotavlja dejanske varnosti in vključevanja.

Udeleženci so opisali **okolje, v katerem nevladne organizacije v ospredju sprememb**. Te organizacije ne ustvarjajo le varnih prostorov in mrež vrstniške podpore, temveč tudi zagovarjajo politične reforme in izobražujejo tam, kjer delovanje državnih organov ne zadošča. Obenem pa tudi kulturne pobude in javni mediji pomagajo krepiti vidnost kvir glasov ter zmanjševati stigmo z vidnostjo in pripovedovanjem zgodb.

Strokovnjaki pa so poudarili, da je podpora prid duševnemu zdravju po državi še vedno zelo neenakomerno razporejena. Dostop do kompetentne oskrbe za LGBTQIA+ mlade, zlasti tiste v ruralnih območjih, je omejen. Le tri klinike na Švedskem nudijo trans-specifično zdravstveno oskrbo za mlade, kar povzroča dolge čakalne vrste in občasno tudi zavračanje ključnih zdravstvenih storitev, kot so na primer blokatorji pubertete. Ta geografska neenakost se odraža tudi v izobraževanju, kjer je vključevanje v veliki meri odvisno od stališč posameznih učiteljev in administratorjev. **Šole** se pogosto izkazujejo kot nevarne ali neprijazne kljub zakonskim obveznostim zagotavljanja varnega okolja. Trans in nebinarni učenci se

pogosto srečujejo z institucionalnimi ovirami, na primer tako, da so prisiljeni uporabljati spolno ločene prostore ali jim je zavrnjeno priznanje njihove identitete. Učitelji pogosto nimajo ustreznega usposabljanja ali samozavesti za učinkovito obravnavo LGBTQIA+ tem, nekateri pa celo prosijo učence, naj pojasnijo tematiko vrstnikom. Nedavni politični in starševski odpor proti vključujočim kurikulumom je dodatno povečal pritisk in sprožil strah pred cenzuro ter regresijo.

Pravni okvir na Švedskem kaže podobno protislovje. Na papirju se napredek še vedno dogaja **Zakon o pravnem priznavanju spola** je posodobljen, tako da lahko že 16 let stare osebe spremenijo pravne spolne markerj, nebinarne identitete pa so vse bolj priznane. Kljub temu pa Zakon o diskriminaciji še vedno deluje znotraj binarnega okvira, kar postavlja nebinarne osebe v pravno sivo območje. Poleg tega reforme izobraževanja učiteljev ogrožajo ohranjanje vsebin o človekovih pravicah, čeprav novi zakoni, kot je načrt “Proud and Safe”, do leta 2027 skušajo okrepiti pravice LGBTQIA+ oseb, kar podira leta napredka na področju vključevanja.

Udeleženci so izpostavili več nujnih vrzeli. **Usposabljanje** o LGBTQIA+ vključevanju je neenotno ali pa neobstoječe. Certifikacijski programi, kot je označevanje LGBTQIA+, lahko dajejo vtis varnosti, ne da bi zagotovili dejanske spremembe. Pravni postopki so pogosto nepregledni ali nedostopni, javne razprave pa so včasih razpisane med počitnicami, kar v praksi izključuje manjše organizacije. Civilna družba, ki je bila nekoč temelj švedskega gibanja za enakost, se sooča z zmanjšanjem financiranja, kar omejuje njeno sposobnost odziva.

Kljub tem izzivom ton razprav ni bil obupan, temveč odločen. Udeleženci so pozvali k naboru jasnih in sistemskih reform. Te so vključevale obvezno usposabljanje o LGBTQIA+ kompetencah v vseh javnih sektorjih, širitev spolno potrjujoče zdravstvene oskrbe ter reformo Zakona o diskriminaciji za priznanje nebinarnih identitet. Poudarili so potrebo po vključujočih izobraževalnih politikah, ki zagotavljajo dostojanstvo in varnost učencev, skupaj s pravnimi reformami, ki resnično vključujejo marginalizirane glasove.

Udeleženci so predlagali tudi bolj skupnostno usmerjene rešitve: lokalne centre za duševno zdravje, specializirane za LGBTQIA+ oskrbo, podporne programe za vključujoče starševstvo ter širši dostop do varnih prostorov za prosti čas in šport za kvir mlade. Poudarili so tudi potrebo po preseganju napetosti med feminističnimi in trans gibanji s pomočjo dialoga in sodelovanja – z zavedanjem, da trajnostne spremembe zahtevajo solidarnost v vseh prizadevanjih za enakost.

Skratka, čeprav Švedska ostaja svetovni zgled na področju pravic LGBTQIA+ oseb, izkušnje mladih kvir oseb kažejo na bolj neenakomerno realnost. Fokusna skupina je

jasno pokazala, da morajo biti politike žive, praktične in stalno prilagojene – dokler se vsak LGBTQIA+ mlad človek ne bo počutil resnično podprt.

NVO CUBE, Grčija

Marca 2025 je NVO CUBE združila raznoliko skupino strokovnjakov, aktivistov in mladih voditeljev v fokusni skupini, da bi se soočili z enim od najbolj perečih izzivov Grčije: duševnim zdravjem in socialno vključenostjo LGBTQIA+ mladih. Srečanje, ki je bilo izvedeno preko spleta in vodeno s strani izkušenih facilitatorjev, je služilo tako kot refleksija trenutne realnosti kot platforma za oblikovanje konkretnih predlogov.

Fokusna skupina je razkrila močan kontrast. **Na papirju je Grčija dosegla pomemben napredek na področju zakonodaje.** Zakoni, ki priznavajo civilna partnerstva, ščitijo pred diskriminacijo in omogočajo pravno priznanje spola brez medicinske intervencije, že obstajajo. Zakon iz leta 2024, ki legalizira istospolne poroke, in vzpostavitev nacionalne strategije za enakost LGBTQIA+ še dodatno kažeta na zavezanost državi.

“Ko zakon sprejmejo, to ne pomeni nujno, da se ga bo tudi izvajalo.”

Udeleženci so poudarili, da sprejetje zakona še ne pomeni njegove izvedbe. Podporni mehanizmi so v različnih sektorjih – od izobraževanja do zdravstva in zaposlovanja – še vedno neenotni, slabo izvršeni ali popolnoma odsotni. Šole še posebej zaostajajo. Učitelji pogosto nimajo niti osnovnega usposabljanja o LGBTQIA+ temah, visokošolski programi, vključno s fakultetami za psihologijo, pa ne pripravljajo strokovnjakov za učinkovito obravnavo duševnega zdravja kvir mladih. Pomanjkanje koordinacije med šolami in družinami pogosto pusti LGBTQIA+ mlade brez podpore, ujeti v okolju, kjer je sprejemanje pogojno ali popolnoma odsotno. Udeleženci iz pravnega, aktivističnega in javnega sektorja so opozorili tudi, da je diskriminacija v javnih in zasebnih delovnih okoljih, še posebej v malih podjetjih, pogosta, mehanizmi za pravno zaščito pa šibki ali neobstoječi. V zdravstvu LGBTQIA+ posamezniki doživljajo večplastni stres: psihološka obremenitev marginalizacije se pogosto kaže v psihosomatskih težavah, a zdravstveni strokovnjaki niso usposobljeni za zagotavljanje potrjujoče oskrbe.

Kljub tem izzivom je skupina predstavila vizijo upanja, ki je hkrati realistična in podprta s političnimi predlogi.

Eno osrednjih priporočil je bilo, da se obvezno uvede **usposabljanje SOGIESC** za vse ravni izobraževalnega sistema – od vrtcev do univerz. Udeleženci so poudarili, da mora biti vključevanje postopno z začetki v vrtcih in nato sistematično razporejeno do univerzitetne ravni. Drugi ukrepi so bili osredotočeni na krepitev **sistemov**

zaznavanja in prijavljanja, vključno s reformo mehanizma grškega Varuha človekovih pravic in z izvajanjem javnih kampanj za ozaveščanje, ki spodbujajo prijavljanje diskriminacije.

Potrebna sistemska reforma se razteza tudi na organe pregona. Udeleženci so izpostavili odsotnost obveznega LGBTQIA+ **usposabljanja za policiste in sodne uradnike** ter zagovarjali pravno zavezujoč okvir za reševanje tega vprašanja. Brez njega LGBTQIA+ posamezniki ostajajo ranljivi ne le za nasilje, temveč tudi za pravosodni sistem, ki ni opremljen za njihovo zaščito.

Tudi lokalno delovanje se je izkazalo za prioriteto potrebo. Medtem ko večja mesta, kot sta Atene in Solun, gostijo parade ponosa in podporne mreže, manjša mesta in ruralna območja pogosto nimajo vidnosti in virov. Skupina je predlagala **lokalizirane kampanje ozaveščanja** v sodelovanju z NVO, prilagojene regionalnim potrebam, da se prekine monopol zagovorništva v prestolnicah. Prav tako so pozvali Ministrstvo za izobraževanje, naj zagotovi, da platforma proti ustrahovanju, uvedena po Zakonu 5029/2023, ni zgolj simbolično orodje, temveč široko uporabljan in razumljen mehanizem, še posebej za LGBTQIA+ študente in njihove družine.

Poleg političnih ukrepov so udeleženci predlagali tudi pobude na ravni lokalnih skupnosti, ki jih je mogoče nemudoma uresničiti. To vključuje organizacijo izobraževalnih programov za starše, omogočanje prostih dni zaposlenim za udeležbo na seminarjih o vključevanju ter vzpostavitev lokalne infrastrukture duševnega zdravja za nujno in specializirano oskrbo LGBTQIA+ mladih. Glavno sporočilo je jasno: institucionalne spremembe morajo biti podprte z vsakodnevnim, osebnim angažmajem.

Fokusna skupina ni bila le razprava – bila je trenutek skupne nujnosti in usklajene vizije. Čeprav je Grčija sprejela pohvale vredne zakonodajne ukrepe, obstaja razkorak med namero in učinkom. Premostitev te razlike bo zahtevala pravne reforme, strokovno usposabljanje, angažma skupnosti in pripravljenost, da se javni sistemi ponovno oblikujejo skozi prizmo enakosti.

PAL Network, Belgija

PAL Network je 10. marca 2025 organiziral mednarodno spletno fokusno skupino, da bi naslovili izzive, s katerimi se srečujejo LGBTQIA+ mladi po Evropi, zlasti glede duševnega zdravja in socialne vključenosti v Belgiji. Pogovor je združil strokovnjake in aktiviste iz Belgije, Romunije, Armenije, Grčije, Češke in Bolgarije. Njihove raznolike perspektive so razkrile mozaik regionalnih razlik, pravnih napredkov in perečih potreb.

Osrednji del srečanja je predstavljala Belgija — država, ki je pogosto pohvaljena zaradi progresivne zakonodaje na področju pravic LGBTQIA+ oseb. Belgijska zakonodaja vključuje pravico do posvojitve za istospolne pare, zakone o priznavanju spola in protidiskriminacijske predpise. Država je tudi pionirka dobrih praks, kot so celovita spolna vzgoja, vključujoče šolske politike in nacionalni akcijski načrt proti homofobiji in transfobiji. Kljub temu so se **udeleženci strinjali, da dejanska izvedba zaostaja za zakoni**. Za trans mladino je dostop do zdravstvene oskrbe, ki potrjuje spol, še vedno otežen zaradi

dolgega čakalnega časa in pomanjkanja usposobljenih strokovnjakov. Storitve za duševno zdravje pogosto niso ustrezno prilagojene posebnim potrebam kvir mladih, čeprav so na voljo.

Poleg Belgije so udeleženci iz Armenije, Češke in Grčije delili skupne frustracije — predvsem glede diskriminacije pri zaposlovanju, šolskega ustrahovanja in nedostopnosti zdravstvenih storitev. V mnogih državah so LGBTQIA+ posamezniki še vedno prisiljeni krmariti po pravnih sivih conah ali se soočati z neposrednimi ovirami pri priznanju in oskrbi. V Armeniji so trans osebe pogosto omejene na negotove zaposlitve brez pogodb. Čeprav v Grčiji obstajajo protidiskriminacijski zakoni, njihova šibka izvršitev pušča mlade ranljive. **Pogosto se kot ključna potreba izpostavlja vključujoče izobraževanje in usposobljeni, potrjujoči strokovnjaki.**

Fokusna skupina je izpostavila tudi obetavne modele. Belgijska telefonska linija Lumi, regionalne mavrične hiše ("Rainbow houses") in vključujoče učne vsebine kažejo, kaj je mogoče, ko se politika udejani v praksi. Tudi te pobude pa so pogosto premalo financirane ali pa so koncentrirane le v urbanih središčih. Ruralna območja — v vseh predstavljenih državah — ostajajo premalo oskrbovana in družbeno konservativna, kjer LGBTQIA+ mladi pogosteje doživljajo izolacijo in nevidnost.

Udeleženci niso le delili skrbi — predlagali so drzne, konkretne spremembe. Najprej so poudarili potrebo po standardiziranem, univerzalnem dostopu do zdravstvene oskrbe, ki potrjuje spol, in podpore pri duševnem zdravju — vključno z zakonodajo, ki te storitve zagotavlja preko javnega zdravstvenega sistema. Zahtevali so reforme vključujočega izobraževanja, vključno z obveznim usposabljanjem učiteljev in psihologov ter vključevanjem spolne raznolikosti v šolske učne načrte. Po njihovem mnenju so ti ukrepi ključni za ustvarjanje varnega in potrjujočega učnega okolja.

Pravna reforma je bila še ena prioriteta. Čeprav **belgijski Zakon o priznavanju spola** omogoča samoidentifikacijo, še vedno vključuje medicinske postopke, ki posegajo v načelo samoidentifikacije. Udeleženci so predlagali popolnoma depatologizirane zakone o priznavanju spola, ki posameznikom omogočajo posodobitev pravnih dokumentov brez medicinskega soglasja. Na področju zaposlovanja so predlagali “Zakon o vključevanju na delovnem mestu”, ki ne le prepoveduje diskriminacijo, ampak aktivno spodbuja raznolikost z usposabljanjem, nadzorom in vključujočimi praksami zaposlovanja.

Mediji so prav tako prišli pod drobnogled. Čeprav številni zakoni prepovedujejo diskriminatorne vsebine, le redki aktivno spodbujajo raznolikost reprezentacije. Udeleženci so priporočili zakone, ki bi zagotavljali uravnoteženo vidnost LGBTQIA+ oseb na televiziji, v filmu in novinarstvu — podprto z javnimi kampanjami za ozaveščanje, ki izzivajo stigmo in normalizirajo vključevanje.

Poleg uradnih ukrepov je fokusna skupina predlagala tudi pobude na ravni lokalnih skupnosti: širitev vidnosti kvir oseb v ruralnih medijih, vzpostavitev vključujočih podpornih mrež, opolnomočenje LGBTQIA+ posameznikov skozi kulturne pobude ter zagotavljanje izobraževanja za starše in skrbnike o spolni in spolni raznolikosti.

Za konec je fokusna skupina PAL Network ponudila tako oceno stanja kot skupno zavezo k spremembam. Čeprav so se zakoni razvili, vrzeli pri izvajanju še vedno obstajajo. Prava enakost zahteva usklajen pristop: tam, kjer se zakoni izvajajo, so strokovnjaki usposobljeni, skupnosti opolnomočene in vsak LGBTQIA+ mlad človek lahko dostopa do pravic, spoštovanja in podpore, ki si jih zasluži.

LEGEBITRA, Slovenija

8. aprila 2025 je Legebitra v Sloveniji organizirala fokusno skupino strokovnjakov z namenom, da bi naslovili sistemske pomanjkljivosti, ki vplivajo na LGBTQIA+ mlade, zlasti na področju duševnega zdravja in socialne vključenosti. Pogovor je združil pet akademskih raziskovalcev in strokovnjakov za na področjih duševnega zdravja in politik, da bi ocenili odziv državnih institucij in predlagali poti za smiselne reforme.

Srečanje je bilo osredotočeno na Slovenijo. **Čeprav obstajajo nacionalne strategije, ki omenjajo vključevanje LGBTQIA+ oseb**, so se udeleženci strinjali glede tega, **da je izvajanje teh politik nezadostno, zlasti na podeželju in v šolah**. Kvir in trans mladina se še vedno srečuje z okolji, v katerih teh storitev ni, ali pa so celo škodljive. Javne storitve za duševno zdravje ne zagotavljajo potrjujoče podpore, v javnem sektorju pa ni namenjenih sistemov podpore posebej za LGBTQIA+ mlade.

"Poslušamo, da so te storitve 'za vse' — v resnici pa so zasnovane za privzete heteroseksualne, cis in nevrotične mlade."

V pogovoru je na plan prišlo več perečih težav: široko pomanjkanje kompetenc za delo z LGBTQIA+ osebami med psihologi, učitelji in socialnimi delavci; vztrajna homofobija in transfobija, zlasti izven urbanih centrov; pomanjkanje zaščite zasebnosti, kar mladim omogoča nezaželeno razkrivanje identitete — vse te ovire vodijo do čustvene izčrpanosti in izogibanja podpornih sistemov. Kot je dejal en udeleženec:

"Mladi se ne le izogibajo podpori — strateško se prilagajajo sistemom, ki jih dosledno škodijo ali brišejo."

Kljub tem izzivom so udeleženci delili primere odpornosti skupnosti. Dobre prakse pogosto izhajajo iz predanosti posameznih strokovnjakov ali NVO — primeri tega so vrstniške skupine za podporo, kratke delavnice ali potrjujoči zasebni strokovnjaki. Vendar so njihova prizadevanja izolirana in nesistemska. Glavni poudark pogovora je bil na razkoraku med simbolnimi politikami in vsakdanjo izkušnjo. Udeleženci so kritizirali državni aparat za sprejemanje nejasnih, neizvršljivih politik, ki dajejo videz napredka, a upravičujejo neaktivnost. Brez financiranja, nadzora ali mehanizmov odgovornosti ostajajo institucionalne zaveze zgolj retorične.

V fokusni skupini so udeleženci predlagali vrsto konkretnih reform, ki bi zagotovile smiselno in sistemsko podporo LGBTQIA+ mladim na različnih področjih. Ključno priporočilo je bilo obvezno **usposabljanje strokovnjakov za delo z LGBTQIA+ osebami za vse, ki delajo v izobraževanju, mladinskih programih in na področju duševnega zdravja**. Usposabljanje bi bilo povezano s pridobitvijo poklicne licence in

podprto z mehanizmi odgovornosti, da vključujoče prakse ne bi bile opcijske, temveč del profesionalnih standardov. Naslednji pomemben predlog je bil, da bi v vsaki šoli določili usposobljene zaposlene, ki bi nudili potrjujočo podporo LGBTQIA+ učencem. Udeleženci so prav tako zagovarjali vzpostavitev regionalnih centrov za duševno zdravje LGBTQIA+, v celoti integriranih v javni zdravstveni sistem. Ti centri bi zagotavljali tako krizno pomoč kot dolgoročno oskrbo, ki bi jo izvajali strokovnjaki z usposabljanjem za potrjujoče prakse. Za boj proti obstoječi diskriminaciji so predlagali izvršljive protidiskriminacijske protokole z jasnimi posledicami za škodljivo vedenje, kot so napačno nagovarjanje, razkrivanje identitete ali zavrnitev oskrbe. Ti protokoli bi postavili nov standard odgovornosti znotraj institucij. Nazadnje so udeleženci poudarili potrebo po trajnih mehanizmih sodelovanja med civilno družbo in državo, ki bi omogočili so-razvoj in spremljanje vključujočih politik. Ti mehanizmi morajo zagotavljati smiselno in finančno podprto sodelovanje prizadetih skupnosti, predvsem LGBTQIA+ mladih, da politike ostanejo povezane z vsakdanjimi izkušnjami in se prilagajajo spreminjajočim se potrebam.

Udeleženci so prav tako poudarili moč skupnostnega delovanja. Priporočila so vključevala povečanje vidnosti kvir oseb v institucionalnih prostorih, gradnjo neformalnih mrež potrjujočih strokovnjakov, zagovorništvo za lokalno financiranje vključujočih programov in izobraževanje staršev kot način za zmanjševanje izolacije in stigme. Ključno je bilo sporočilo strokovnjakom, naj “se ne pretvarjajo, da je nevtralnost varna možnost”, temveč naj aktivno zagovarjajo vključevanje znotraj institucij.

Za zaključek je fokusna skupina Legebitre osvetlila velik razkorak med politiko in prakso v Sloveniji. Čeprav obstajajo formalne zaveze k vključevanju, te brez infrastrukture, nadzora in sodelovanja na ravni skupnosti ne zadoščajo. Prava enakost za LGBTQIA+ mlade zahteva več kot pravno priznanje — potrebuje strukturne spremembe, kulturni premik in osredotočenje na izkušnje kvir mladih na vseh ravneh družbe.

Občina Reggio Emilia, Italija

2. aprila 2025 je Občina Reggio Emilia ob podpori fundacije E35 organizirala lokalno spletno fokusno skupino v okviru projekta Proud Ambassadors. Dogodek je združil sedem zunanjih udeležencev in štiri notranje člane osebja – med njimi lokalne odločevalce, izobraževalce, aktiviste in strokovnjake s področja mladinskega dela, zdravstva, izobraževanja in zagovorništva LGBTQIA+ skupnosti – da bi raziskali izzive in priložnosti, povezane z duševnim zdravjem in socialnim vključevanjem kvir mladih. Skupina je bila raznolika glede izkušenj in strokovnega znanja: v njej so bili predstavniki lokalnih anti-diskriminacijskih služb, vodja urada za enake možnosti Univerze v Modeni in Reggio Emiliji, koordinator hiše Rainbow House ter strokovnjak za LGBTQIA+ migrante, mladinski delavci, ki delajo z migranti in begunci, ter lokalni aktivisti LGBTQIA+ - vsi pa so prispevali k bogatemu in iskrenemu pogovoru.

Che cosa ricomprende il concetto di "benessere mentale"?

13 responses

(Vprašanje: Kaj zajema koncept "duševnega zdravja"? Odgovor: odsotnost obsojanja, nediskriminatornost, varnost, ozaveščenost, normalnost, enakopravnost, skrb, varni prostori, ravnesje, poslušanje, mir, pravice, prijazno okolje)

Pogovor se je osredotočil na štiri glavne teme, ki so se pojavile med predhodnimi mednarodnimi spletnimi srečanji in so bile relevantne za udeležence: **jezik, podpora okolja, usposabljanje in reforme politik**. Jezik se je izkazal za močno orodje – in izziv – pri gradnji vključujočih okolij za duševno zdravje. Udeleženci so poudarili potrebo po kulturno občutljivi, nebinarni in čustveno ozavešeni komunikaciji. Še posebej pri delu z mladimi z migrantskim ozadjem se je dobesedni prevod izkazal za neučinkovit. Skupina je priporočala etno-kulturno prilagoditev, ki vključuje vizualna orodja in aktivno poslušanje. Neposredno vprašanje posameznika, kateri jezik uporablja, je bilo izpostavljeno kot preprost, a radikalen znak spoštovanja in opolnomočenja.

Podporna okolja so bila še ena od ključnih tem. Čeprav so bili pohvaljene storitve, kot sta **Reggio Emilia Anti-Discrimination Node** in **Mavrična hiša “Pier Vittorio Tondelli”**, so udeleženci poudarili, da vključujoči prostori ne smejo temeljiti zgolj na krizni pomoči. Zagovarjali so skupnostne centre, integrirane v knjižnice, družinske centre in ambulate, kjer sobivata poslušanje in socialna interakcija. Takšni prostori morajo biti dostopni, decentralizirani in v sodelovanju z lokalnimi LGBTQIA+ združenji.

Kar zadeva usposabljanje, so udeleženci izpostavili tako napredek kot tudi primankljaje. Univerza v Modeni in Reggio Emiliji je bila omenjena zaradi spletnih modulov in kariernih politik za “alias” identitete, vendar so bili ti pogosto omejeni zgolj na zaposlene. Skupina je izazila močno strinjanje glede potrebe po intersekcionalnem, obveznem usposabljanju za izobraževalce, kadre za človeške vire in javne uslužbence, ki bi pokrivalo spolno identiteto, protidiskriminacijske protokole in strategije odzivanja na mikroagresije. Skupina je prav tako predlagala strokovno vodeno spolno in čustveno vzgojo v šolah, ki bi nadomestila zastarele učne načrte in podprla tako učence kot tudi zaposlene.

Fokusna skupina se je zaključila s sklopom priporočil za ustvarjanje bolj vključujočih in podpornih okolij za LGBTQIA+ mlade. Eden od glavnih predlogov je bila uvedba strokovno izvedene spolne in čustvene vzgoje na vseh ravneh šolanja. To izobraževanje bi morala biti v učnih načrtih in bi obravnavala odnose, identiteto in spoštovanje na celovit in potrjujoč način. Udeleženci so pozvali tudi k vzpostavitvi centrov za svetovanje in podporo, integriranih v javne institucije, kot so knjižnice in zdravstvene ambulate. Ti centri bi služili kot dostopni, skupnostno usmerjeni prostori, kjer bi mladi lahko poiskali svetovanje, podporo duševnemu zdravju in potrjevanje identitete. Nadaljna ključna priporočila so vključevala tudi prenovo prijavnih in administrativnih obrazcev v javnih službah z vključujočim in kulturno občutljivim jezikom. Ta sprememba bi pomagala povečati dostopnost in zagotovljati, da se posamezniki ob stiku z javnimi sistemi počutijo videne in spoštovane. Pri obravnavi strukturne diskriminacije je skupina priporočala, da vsaka občina vzpostavi anti-diskriminacijsko službo. Namesto da ta delovala na eni fikсни lokaciji, bi jo morala sestavljati občinska mreža, ki bi lahko učinkovito in pravično dosegla različne skupnosti. Nazadnje je fokusna skupina poudarila potrebo po tem, da univerze uvedejo kodekse proti nadlegovanju in vzpostavijo posebne enote za zaščito pred nasiljem, kar bi zagotovilo, da so visokošolske ustanove varne, odgovorne in pripravljene na incidente nasilja ali diskriminacije.

Udeleženci so prav tako izpostavili pomen **trajnosti in vključevanja vrstnikov**. Pozvali so k mehanizmom, ki zagotavljajo, da mnenja mladih LGBTQIA+ ne bodo zgolj upoštevana, temveč tudi vključena v razvoj politik in oblikovanje storitev.

Za zaključek je fokusna skupina v Reggio Emiliji odražala bogat lokalni ekosistem, ki se odraža z angažiranostjo in inovacijami — a še vedno z izrazitimi strukturnimi in kulturnimi pomanjkljivostmi. Udeleženci so se strinjali, da pot do resnične vključenosti leži v vsakodnevnih praksah, trajnih sodelovanjih in drzni institucionalni spremembi. Projekt Proud Ambassadors, ki ponuja transnacionalno platformo, bo ta lokalni dialog vključil v širše evropske strategije za opolnomočenje LGBTQIA+ mladih.

6. Partnerska priporočila za ukrepe

V tem dokumentu se nahaja 25 celovitih priporočil za ukrepe, ki izhajajo iz ugotovitev fokusnih skupin in nacionalnih poročil partnerjev projekta Proud Ambassadors iz Italije, Švedske, Grčije, Belgije in Slovenije. Priporočila so razvrščena po tematskih področjih in pripisana posameznim partnerjem.

Dostopnost zdravstvenih storitev in storitev za duševno zdravje

1. LGBTQIA+ centri za duševno zdravje v vsaki regiji

Vzpostaviti specializirane centre za duševno zdravje LGBTQIA+ znotraj javnega zdravstvenega sistema. Centri naj nudijo dolgoročno svetovanje, krizno intervencijo in podporo družinam.

2. Javno financirana zdravstvena oskrba za potrjevanje spola

Zagotavljati dostop do zdravstvenih storitev, ki potrjujejo spolno identiteto, preko javnega zdravstva. Storitve naj vključujejo blokatorje pubertete, hormonsko terapijo in ustrezno podporo za duševno zdravje.

3. Usposabljanje zdravstvenih strokovnjakov za kompetence na področju LGBTQIA+

Zdravstveni delavci morajo prejeti strukturirano izobraževanje o LGBTQIA+ identitetah, zdravstvenih posebnostih in potrjujoči oskrbi. Usposabljanje naj bo povezano s strokovno licenco.

4. Lokalne dostopne točke za podporo na področju duševnega zdravja

Oblikovati je treba podporne točke na nivoju občin, ki bi ponujale psihološke storitve, vodenje in napotovanje in ki bi sodelovale z lokalnimi knjižnicami in klinikami.

Izobraževanje in vključenost v šoli

5. Obvezno usposabljanje učiteljev o LGBTQIA+ vključevanju

Vsi učitelji morajo redno opravljati usposabljanje o vključevanju LGBTQIA+ učencev. Usposabljanje naj zajema protibiasne pristope, metodo, ki upošteva travmo, in potrjujočo podporo. Povezano naj bo s certifikacijo/licenco in strokovnim razvojem.

6. Spolna in čustvena vzgoja, ki jo izvajajo strokovnjaki

Vzgoja o spolnosti naj bo stvarna, neobsojajoča in izvajana s strani usposobljenih strokovnjakov. Vsebina naj vključuje spolno identiteto, medosebne odnose in čustveno dobrobit na starosti primeren, vključujoč način.

6. Vključujoč učni načrt in učna gradiva

Nacionalne učne načrte je treba posodobiti tako, da vključujejo zgodovino, literaturo in pravice LGBTQIA+ oseb. Vzpostaviti je treba nadzorne sisteme, ki zagotavljajo spoštovanje standardov in vključenost.

Izkušnje iz prakse

Flamsko ministrstvo za izobraževanje je v sodelovanju z LGBTQIA+ organizacijami, kot sta Çavaria in KliQ, aktivno podpiralo vključevanje spolne in spolne raznolikosti v šolske učne načrte.

Glavni ukrepi reform so:

- *Tematske učne vsebine in pripomočki (npr. Gender in de blender), ki so na voljo učiteljem pri izvajanju pouka zgodovine, etike in družboslovja.*
- *Strokovno usposabljanje šolskega osebja o vključujoči pedagogiki in izobraževanju brez predsodkov.*
- *LGBTQIA+ vključujoči seznam branja v šolskih knjižnicah, ki zagotavlja zastopanost v učnih gradivih.*
- *KliQ izvaja delavnice za celotno šolo in preglede, s katerimi ocenjuje raven vključevanja ter podpira izvajanje politik.*

Nadzor Onderwijsinspectie (Inšpektorata za izobraževanje) je pokazal izboljšavo vzdušja v šolah in večjo ozaveščenost učencev o spolni raznolikosti. Pobuda velja za primer dobre prakse pri vključevanju raznolikosti v redni pouk, ne da bi se zanašali zgolj na izvenšolske aktivnosti.

7. Varne osebe na vsaki šoli

Vsaka šola naj ima usposobljenega in prepoznavnega LGBTQIA+ zagovornika (npr. svetovalca ali učitelja), ki podpira učence, svetuje o vključujočih praksah in pregleduje protokol proti ustrahovanju.

Izkušnje iz prakse

V regiji Stockholm je Urad za protidiskriminacijo Stockholm (Diskrimineringsbyrån) je sodelovanju z izobraževalnim sektorjem organiziral obvezno usposabljanje o LGBTQIA+ ozaveščenosti za učitelje in šolsko osebje, predvsem v občinah, kjer so šole poročale o višjih stopnjah diskriminacije ali nadlegovanja. Pobude so financirane iz javnih sredstev in se včasih izvajajo v partnerstvu z RFSL (Švedska zveza za pravice lezbijk, gejev, biseksualnih, trans, kvir in interspolnih oseb).

Tudi švedski nacionalni učni načrt (Läroplanen) vključuje eksplicitne zahteve po kritični pedagogiki in izobraževanju, ki temelji na vrednotah in ki poudarja enakost in spoštovanje vseh ne glede na spolno identiteto ali spolno usmerjenost. Kljub temu se izvajanje med občinami in posameznimi šolami močno razlikuje.

Kot odgovor na pomanjkanje vključujočih garderob so nekatere srednje šole v Malmöju in Göteborgu uvedle spolno nevtralne garderobe in možnost prostovoljnega izbora garderobe pri športni vzgoji posebej za trans in nebinarne učence. Te pobude so temeljile na anketah med učenci in sodelovanju z mladinskimi LGBTQIA+ organizacijami.

Študije (npr. MUCF – Švedska agencija za mladino in civilno družbo) pa vseno kažejo, da trans in kvir učenci na podeželju pogosto nimajo dostopa do informiranih in podpornih učiteljev. Zato so še vedno aktualni pozivi k obveznemu usposabljanju za LGBTQIA+ za vse šolsko osebje na nacionalni ravni, ne samo za tiste, ki se prostovoljno vključijo.

8. Vključujoči šolski prostori

Ti naj zagotovijo, da imajo učenci dostop do stranišč in garderob, ki ustrezajo njihovi spolni identiteti. Infrastruktura mora biti prilagojena vključevanju nebinarnih in trans oseb.

Zaposlovanje in vključevanje na delovnem mestu

9. Zakon o vključevanju na delovnem mestu

Zagotavljanje prepovedi diskriminacije pri zaposlovanju in ravnanju na delovnem mestu. Delodajalci morajo izvajati izobraževanja o LGBTQIA+ temah in redno preverjati stanje enakosti.

Izkušnje iz prakse

Od leta 2013 pobuda Mavrična listina (Charte Arc-en-Ciel / Regenboogcharter) delodajalce v Belgiji – predvsem v javnem in nevladnem sektorju – podpira pri institucionalizaciji vključevanja LGBTQIA+ oseb na delovnem mestu.

Njene ključne značilnosti so:

- Delodajalci prostovoljno podpišejo Mavrično listino, s čimer se zavežejo k prepovedi diskriminacije, izvajanju aktivnih ukrepov za vključevanje in notranjemu sistemskemu nadzoru.*
- Listino je razvila regija Bruselj-Capital v sodelovanju z lokalnimi NVO, kot sta RainbowHouse in Tels Quels.*
- Udeležene organizacije prejmejo smernice za izvajanje notranjih protokolov, oblikovanje vključujočih kadrovskih politik in izobraževanja zaposlenih o LGBTQIA+ vprašanjih.*
- Zunanji evalvacijski in certificirni mehanizmi zagotavljajo sledenje in kredibilnost.*

Več kot 60 javnih in zasebnih delodajalcev v Belgiji je sprejelo listino. Notranje ocene so pokazale povečano vidnost LGBTQIA+ zaposlenih, izboljšano delovno okolje in integracijo LGBTQIA+ tem v okvirje za upravljanje raznolikosti. Model so ponovili v več občinah in ga podpirajo sredstva EU za socialno vključenost.

10. Zaščita udeležbe v izobraževanjih o vključevanju med delovnim časom

Omogočanje in spodbujanje zaposlenih, da se udeležujejo delavnic na temo inkluzije med delovnim časom v sklopu politik podjetniške družbene odgovornosti.

Pravna in institucinalna reforma

11. Pravno priznanje spola na podlagi samoidentifikacije

Transspolnim osebam bi moralo biti omogočno, da svoje pravne spolne markerje spreminjajo brez medicinske ali psihološke ocene. Zakonodaja mora priznati samoidentifikacijo kot edini kriterij skupaj s spoštovanjem zasebnosti in telesne avtonomije. Postopki naj bodo poenostavljeni, dostopni in skladni z mednarodnimi standardi človekovih pravic.

Izkušnje iz prakse

Leta 2017 je Grčija sprejela Zakon 4491/2017, ki posameznikom omogoča spremembo pravnega spola na podlagi samoidentifikacije. Osebe, stare 17 let in več, lahko zaprosijo za spremembo pravnega spola prek poenostavljenega sodnega postopka, medtem ko imajo mladoletniki, stari 15–16 let, to pravico ob soglasju staršev in podporni medicinski oceni.

12. Razširitev zakonodaje proti diskriminaciji na nebinarske in interspolne osebe

Pravni okviri morajo izrecno varovati nebinarske in interspolne osebe. To vključuje pregled obstoječih zakonov proti diskriminaciji ter posodobitev javnih in upravnih dokumentov, da se prizna spolna raznolikost onkraj moško/ženske binarnosti.

Izkušnje iz prakse

V Sloveniji je bil leta 2016 sprejet zakon proti diskriminaciji, ki na seznam osebnih okoliščin dodaja spolno usmerjenost, spolno identiteto in izražanje spola. Interspolne osebe so zajete pod osebno okoliščino spol. Ta zakon ima prednost pred vsemi drugimi predpisi ali dokumenti, ki se nanašajo na diskriminacijo.

Švedske protidiskriminacijske agencije in organizacije so aktivno delovale na širjenju pravne zaščite, da bi izrecno zajela nebinarne, trans in spolno raznovrstne osebe. Ključna prizadevanja vključujejo:

***RFSL (Švedska zveza za pravice lezbijk, gejev, biseksualcev, transspolnih in kvir oseb):** vodilni zagovornik sprememb, ki zagotavlja priporočila za politiko, poročila in neposredni dialog z zakonodajalci za vključitev nebinarnih identitet v*

protidiskriminacijsko zakonodajo. RFSL prav tako spodbuja normativno kritično izobraževanje v šolah in javnih institucijah.

Lokalne službe za preprečevanje diskriminacije (npr. Diskrimineringsbyrån Stockholm): izvajajo izobraževalne delavnice in seminarje za ozaveščanje odločevalcev in javnosti o omejitvah obstoječih zakonov ter o potrebi po širši zaščiti spolov.

Interseksijske iniciative: regionalne organizacije poudarjajo kompleksne realnosti diskriminacije, s katerimi se soočajo osebe z več marginaliziranimi identitetami, tudi nebinarne in interspolne osebe, ter zagovarjajo celovito pravno reformo.

Sodelovanje s Švedskim varuhom enakosti (DO): te agencije tesno sodelujejo z DO, posredujejo podatke in poročila iz prakse ter podpirajo priporočila za posodobitev zakonodaje in smernic za boljšo zaščito vseh spolnih identitet.

Skupna prizadevanja so pripomogla k političnemu in družbenemu zagonu za reformo švedskih protidiskriminacijskih zakonov, da bi priznali in zaščitili spolno raznovrstnost onkraj moško/ženske binarnosti.

13. Okrepitev izvrševanja ukrepov proti diskriminaciji

Obstoječi zakoni pogosto nimajo učinkovitega izvrševanja. Institucije bi morale vzpostaviti jasne disciplinske protokole za kršitve (npr. napačno naslavljanje po spolu, razkritje identitete), skupaj z zanesljivim nadzorom, mehanizmi za prijavljanje in neodvisnim odločanjem.

Izkušnje iz prakse

Z sprejetjem protidiskriminacijskega zakona leta 2016 je Slovenija dobila tudi "Zagovornika načela enakosti", neodvisen državni organ, ki je pristojen za obravnavo diskriminacije. Naloge organa so:

- izvajanje neodvisnih raziskav o položaju oseb z določenimi osebnimi okoliščinami in drugih vprašanjih, povezanih z diskriminacijo;
- objavljanje neodvisnih poročil in podajanje priporočil državnim oblastem, lokalnim skupnostim, nosilcem javnih pooblastil, delodajalcem, gospodarskim subjektom in drugim glede dejanskega stanja oseb z določenimi osebnimi okoliščinami (npr. pri preprečevanju ali odpravljanju diskriminacije ter uvajanju posebnih in drugih ukrepov za odpravo diskriminacije);

- *opravljanje nadzornih inšpekcijskih nadzorov na podlagi pritožb;*
- *zagotavljanje neodvisne pomoči osebam, ki so predmet diskriminacije, pri uveljavljanju njihovih pravic do zaščite pred diskriminacijo, v obliki svetovanja in pravne pomoči v drugih upravnih in sodnih postopkih, povezanih z diskriminacijo;*
- *ozaveščanje širše javnosti o diskriminaciji in ukrepih za njeno preprečevanje;*
- *spremljanje splošnega stanja v Republiki Sloveniji na področju zaščite pred diskriminacijo in položaja oseb z določenimi osebnimi okoliščinami;*
- *predlogi uvajanja posebnih ukrepov za izboljšanje položaja oseb, ki so v manj ugodnem položaju zaradi določenih osebnih okoliščin;*
- *sodelovanje v sodnih postopkih, ki se nanašajo na diskriminacijo.*

Pristojnosti Zagovornika načela enakosti se nanašajo tako na javni kot na zasebni sektor.

14. Transparentni in vključujoči postopki pravne reforme

Oblikovanje politik mora biti transparentno in vključujoče ter mora vključevati organizacije LGBTQIA+, predstavnike mladih in marginaliziranih skupnosti. Treba se je izogibati oblikovanju in izvajanju reform v obdobjih, ko so procesi nedostopni (npr. med prazniki), ter zagotoviti široko posvetovanje.

15. Trajni mehanizmi sodelovanja med državo in civilno družbo

Vlade bi morale institucionalizirati strukture soupravljanja z organizacijami LGBTQIA+, s čimer bi zagotovile, da te sooblikujejo, izvajajo in spremljajo politike. Sodelovanje mora biti financirano in formalno priznано.

Izkušnje iz prakse

*Od leta 2003 ima **občina Reggio Emilia** sklenjen sporazum z združenjem Arcigay Gioconda – društvom, ki se od leta 1996 bori proti diskriminaciji in predsodkom do LGBTIQ+ oseb ter migrantov, hkrati pa spodbuja priložnosti za socializacijo in priložnosti v regiji Reggio Emilia. Namen sporazuma je bil izvajanje skupnega programa pobud za spodbujanje enakih možnosti in boj proti spolni diskriminaciji. Od takrat se je sodelovanje okrepilo in razširilo na nove dejavnosti, ki se izvajajo na lokalni ravni.*

Dejavnosti, ki se izvajajo v okviru sporazuma med občino in združenjem, vključujejo:

- *Svetovanje prek namenske telefonske linije in komunikacije na družbenih omrežjih; sprejem na sedežu združenja s strani ustrezno usposobljenih prostovoljcev.*

- Srečanja skupin na sedežu združenja, namenjena razpravi in dialogu.
- Punto Arcobaleno (Mavrična točka): prostor za posluh in prvi stik, odprt za vse, ki to potrebujejo – posameznike, pare, družine in tudi izvajalce storitev. Poleg poslušanja nudi tudi informacije, usmerjanje do storitev na območju in svetovanje (po potrebi vključuje strokovnjake).
- Informiranje in ozaveščanje: izvajanje javnih informacijskih in ozaveševalnih kampanj za širjenje kulture spoštovanja različnosti ter proti homotransfobiji in homofobiji, pa tudi za preprečevanje spolno prenosljivih bolezni. Poseben poudarek je namenjen mlajšim generacijam, LGBTIQ+ osebam, migrantom, družinam ter šolskemu in delovnemu okolju.
- Dokumentacijski center: možnost vpogleda v pisno in avdiovizualno gradivo, ki je shranjeno na sedežu združenja.
- Sodelovanje v Medinstitucionalni skupini za boj proti homotransnegativnosti in za vključevanje LGBT+ oseb, ki deluje na občini, z namenom dialoga z vsemi pomembnimi akterji na območju in izvajanja obveznosti iz podpisanega operativnega protokola.
- Razvoj doma za LGBT+ osebe, ki so žrtve nasilja ali diskriminacije, povezane s spolno usmerjenostjo in spolno identiteto.

Varnost, pravice in izvrševanje zakonodaje

16. Usposabljanje policije in pravosodnih delavcev o LGBTQIA+ temah

Državna zakonodaja mora določiti obvezna usposabljanja o LGBTQIA+ za policijo, pravosodne organe in zaporniške delavce. Usposabljanja naj se osredotočajo na zločine iz sovraštva, podporo žrtvam ter zmanjševanje pristranskosti.

Izkušnje iz prakse

Priporočilo na podlagi projekta TRUST COOP (2020–2022)

Projekt TRUST COOP, v katerem je bila Legebitra v partnerstvu s slovensko policijo je predstavljal pomemben korak k vzpostavitvi učinkovitega nacionalnega podpornega sistema za LGBTI žrtve kaznivih dejanj iz sovraštva. Policija in nevladna organizacija Legebitra sta skupaj razvili in izvedli celovit program usposabljanja, ki je policistom zagotovil znanje, veščine in orodja za prepoznavanje, obravnavo in evidentiranje tovrstnih kaznivih dejanj. V okviru projekta je bila na Centru za

raziskovanje in socialne veščine Policijske akademije ustanovljena posebna LGBTI odzivna skupina, ki služi kot most med skupnostjo in organi pregona.

Projekt se je osredotočil na ključne pomanjkljivosti, ki so jih izpostavile nacionalne in evropske raziskave – predvsem na pomanjkanje zaupanja v policijo ter nizko število prijav nasilja. S ciljnim usposabljanjem, gradnjo zavezništva in ozaveščanjem tako znotraj policije kot tudi v LGBTI skupnosti je projekt postavil temelje za varnejši in bolj vključujoč podporni sistem.

Gre za prvi tovrstni projekt v Sloveniji. Bil je dober začetek, vendar bi moralo biti izobraževanje policistov redno organizirano in vključeno v redni kurikulum Policijske akademije. Samo z dolgoročno zavezo in sodelovanjem lahko zagotovimo, da LGBTI osebe ne bodo več ostajale nevidne žrtve nasilja.

17. Protidiskriminacijske točke v vsaki občini

Občine naj vzpostavijo fizične ali virtualne točke za prijavo in obravnavo diskriminacije. Točke morajo voditi usposobljeni strokovnjaki ter zagotavljati storitve v več jezikih.

18. Uporabnikom prijazna orodja za prijavo kršitev pravic

Razviti je treba spletne in mobilne platforme, ki omogočajo anonimno prijavo diskriminacije in spremljanje odzivnosti institucij. Orodja je treba široko promovirati in približati uporabnikom.

Izkušnje iz prakse

*Kot odziv na **Zakon 5029/2023** ("Živeti v harmoniji skupaj – Prekinimo molk") je Grčija vzpostavila **nacionalno spletno platformo** (<https://stop-bullying.gov.gr>) za prijavo šolskega ustrahovanja in nasilja. Platforma je na voljo v vrtcih, osnovnih in nižjih srednjih šolah ter predstavlja korak k institucionalizaciji uporabniku prijaznih orodij za prijavo v izobraževalnem sistemu. Čeprav še ni v celoti prilagojena posebnim potrebam LGBTQIA+ učencev, gre za pomembno premik v smeri večje dostopnosti in systemske rešitve.*

Odgovornost institucij in vrednotenje politik

19. Spremljanje izvajanja inkluzivnih politik v šolah

Vzpostaviti je treba mehanizme nadzora, ki zagotavljajo izvajanje protokolov za preprečevanje ustrahovanja in inkluzije v šolah. Upoštevanje teh protokolov naj bo pogoj za dostop do javnega financiranja.

20. Odgovornost institucij za kršitve strokovne etike

Opredeliti in sankcionirati je treba diskriminatorna ravnanja (npr. napačno spolno označevanje) s strani strokovnih delavcev. Zgraditi je treba sistem pritožb ter zagotoviti transparentnost disciplinskih postopkov.

21. Zastopanost mladih in civilne družbe pri odločanju o politikah

Zagotoviti je treba, da so LGBTQIA+ mladi in predstavniki civilne družbe formalno vključeni v oblikovanje, pregled in reformo izobraževalnih ter pravnih politik.

Vključenost skupnosti in socialna integracija

22. Lokalne kampanje ozaveščanja v ruralnih in koservativnih okoljih

Financirati in sooblikovati je treba kampanje na ravni skupnosti v sodelovanju z NVO-ji, ki bodo zmanjšale stigmo ter izobraževale prebivalce v manj dostopnih regijah.

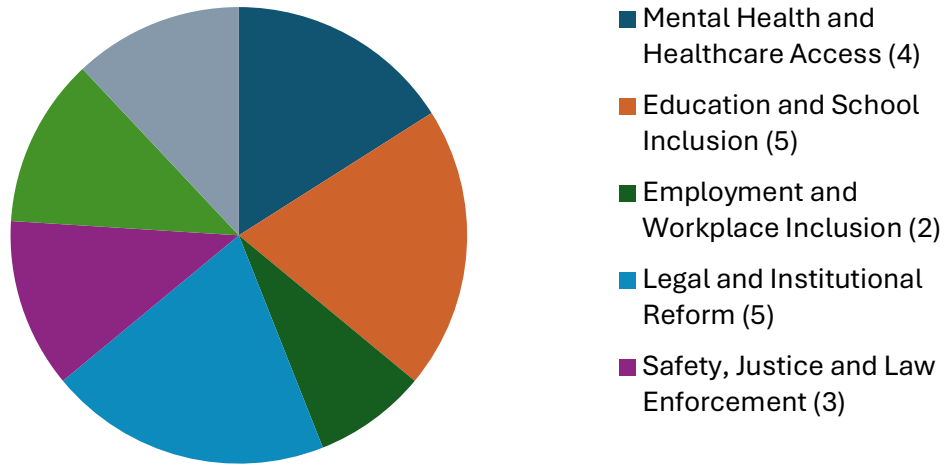
23. Zakonodaja za inkluzivno medijsko reprezentacijo

Uvesti je treba pravne zahteve za natančno in uravnoteženo reprezentacijo LGBTQIA+ v medijih. Financirati je treba javne kampanje ozaveščanja in programe medijske pismenosti.

24. Solidarnost in dialog med gibanji

Podpreti je treba postor za sodelovanje med feminističnimi, trans in drugimi gibanji za družbeno pravičnost, kjer lahko oblikujejo skupne cilje prek financiranih okroglih miz in skupnega zagovorništva.

Recommendations

7. Dodatni skupnostni predlogi

Čeprav so strukturne reforme in institucionalne politike ključne, ima ukrepanje na ravni skupnosti izjemen pomen pri oblikovanju vsakodnevnih izkušenj vključevanja in varnosti LGBTQIA+ mladih. Naslednji predlogi izhajajo iz lokalnih opažanj in ponujajo praktične ter kontekstualno prilagojene pristope, ki jih lahko izvajajo občine, lokalni akterji, izobraževalci in strokovnjaki v različnih sektorjih. Cilj teh ukrepov je spodbujanje vidnosti, podpornih mrež, kulturne občutljivosti in vključujočih okolij tam, kjer mladi živijo, se učijo in rastejo.

- **Vidnost v institucijah:** V javnih prostorih namestite vključujoče plakate, oznake in značke z zaimki, da pokažete varno in prijazno okolje za LGBTQIA+ mlade (Slovenija).
- **Mreže vrstniške podpore:** Ustvarite neformalne mreže strokovnjakov, ki podpirajo LGBTQIA+, za varne napotitve in sodelovanje med sektorji (Slovenija, Belgija).
- **Izobraževanje staršev:** Organizirajte delavnice za starše, da razumejo in podpirajo LGBTQIA+ otroke ter zmanjšajo stigmo in družinsko zavračanje (Grčija, Slovenija).
- **Vsakodnevno zagovorništvo:** Spodbujajte strokovnjake k izzivanju izključevanja v delovnem okolju — na sestankih, v usposabljanjih in prek pregledov politik (Slovenija).
- **Občinsko financiranje programov skupnosti:** Zagovarjajte financiranje LGBTQIA+ prostorov in dogodkov na lokalni ravni, tudi v konservativnih okoljih (Slovenija, Grčija).
- **Vključujoč šport in rekreacija:** Razvijajte obšolske dejavnosti, zlasti v športni vzgoji, ki vključujejo in sprejemajo LGBTQIA+ mladi (Švedska, Grčija).
- **Lokalna sodelovanja:** Sodelujte z regionalnimi oblastmi, gospodarskimi zbornicami in lokalnimi skupinami, da povečate vidnost in učinek LGBTQIA+ iniciativ (Grčija).
- **Etno-kulturna komunikacijska orodja:** Uporabljajte vizualna in kulturno prilagojena gradiva za boljše vključevanje migrantskih skupnosti v zdravstvene in socialne storitve (Italija).
- **Digitalne platforme za prijavo:** Ustvarite in promovirajte mladim prijazna, anonimna spletna orodja za prijavo diskriminacije in iskanje podpore (Grčija).

- **Vključujoče usposabljanje medijev:** Usposablajte novinarje in ustvarjalce vsebin za uporabo spoštljivega jezika in povečanje natančne ter raznolike predstavitve LGBTQIA+ oseb (Belgija).

Ustvarjanje prostora za rast in razvoj LGBTQIA+ mladih